HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא לא דאכלי בארעא ואמרי באיגרא איני [א]והתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ואמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה לא קשיא כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה ת"ש [ב]אבא שאול אומר עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא [א]פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל לידע מה היא צריכה אמר רב יוסף [ג]מהיכל ניקום וניתיב איניש [ו]שאני היכל דכתיב [1]ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו [ד]ואת גנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפורת וכתיב [2]הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל ת"ש [ה]הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש תרגמא רב חסדא [ב]בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה אי הכי [ג]אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול ואי ס"ד בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הויא לה מחילות [ו]וא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר רבי יוחנן [ד]בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה [ז]והתני' ר"י אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא ההיא שפתוחות לחול ת"ש [ח]וגגו קודש ותסברא והא קתני [ט][ה]גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ואלא קשיא גגו קדש אמר רב חמא בר גוריא לאותן ב' אמות [י]דתנן ב' אמות היה בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה [ו]שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה ותרתי למה לי אחת לכספא ודהבא ואחת לבנינא תנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת לה דשויה לקרקע עזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה בבר שורא דכתיב [3]ויאבל חיל וחומה [י]ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא שורא ובר שורא: **מתני'** [ז]שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין [ט]והמיחם באמצע כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל והכלה הופכת את פניה ואוכלת: **גמ'** מתני' מני רבי יהודה היא [כ]דתניא [4]על הבתים אשר יאכלו אותו בהם [י]מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות תלמוד לומר [5]בבית אחד יאכל מכאן [ל]אמרו השמש שאכל כזית בצד התנור אי פקח הוא ממלא כריסו ממנו ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה באין ויושבין בצדו דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות

יכול

מאי לאו דאכלי ליה בגגין. אלמא גגי ירושלים נתקדשו: **אין מפטירין.** כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן [מ](חולין קלב:) למשחה [במדבר יח] לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין אין נפטרין על ידי אפיקומן: **ואמר רב.** אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת: **שלא בשעת אכילה.** קריאת ההלל לאחר אכילה: **פעם אחת בשנה.** ביוה"כ לקטורת ולהזיית בין הבדים: **בשבוע.** בשמיטה: **מה היא צריכה.** שמא תבקע החומה וצריכה תיקון. אלמא עליות נתקדשו: **שאני היכל דכתיב.** ביה ועליותיו וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל אלמא קדוש: **בקודש.** בעזרה: **ופתוחות לחול.** שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית: **תוכן חול.** כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתיחה אזיל: **בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה.** שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הלכך גגים דידהו הוו להו כי ארעא: **כי אמרה רבי יוחנן.** להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה (א) באלו דברים דקאמר מחילות לא נתקדשו ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות ומותר ליכנס במחילות דהר הבית: **כי תניא ההיא.** דתוכן קודש בפתוחות לעזרה. להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן: **והתניא מחילות שתחת היכל חול.** וקא סלקא דעתך בפתוחות לעזרה קאמר. ומשנינן בפתוחות לחול שמחילות מהלכות מתחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת עד שנפתחות להר הבית מחוץ לעזרה: **ת"ש וגגו קודש.** גגו של היכל וסיפא דהא דרבי יהודה היא והכא לא מצי לשנויי כדלעיל מהיכל ניתיב איניש דהא גגו לא כתיב בקרא: **גגין הללו.** שבעזרה ולשכותיה: **אין אוכלין שם קדשי קדשים.** הנאכלין בעזרה ואין שוחטין שם קדשים קלים הנשחטין בכל מקום בעזרה: **לאותן שתי אמות.** להכי קדשי גגין לשימוש נתינת כלי קודש הצריכין לבנין אבל לא הצריכין למזבח כדאשכחן שאותן שתי אמות מקלות של מדה היו נתונות בגובה השער שהוא בגגין ובעליות: **דתנן שתי אמות.** קני מדה היו בשושן הבירה והוא בית הבנוי על גובה השער כדתנן במסכת מדות (פ"א מ"ג) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מצויירת ומפרשינן במנחות [צח.] כדי שידעו מהיכן באו ולהכי הוא דקדשי גגין לכל דדמין לשתי אמות דלא הוי צורך המזבח אבל למילתא אחריתי לא קדשו: **של משה.** ששה טפחים: **ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה.** תיסגי להו בשל משה: **שיהו אומנין.** ששכרן לבנות כך וכך אמות נוטלין למדה הקטנה של משה ומחזירין הבנין לגזברין למדה האחת מאלו הגדולות כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבואו לידי מעילה: **ותרתי.** גדולות למה לי תיסגי בשל משה ובחדא מהנך: **חדא לדהבא וכספא.** בזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע היו לאומנות זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה וכזו שיתירה עליהן (י) אצבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תנאן אצבע לכל אמה: **עובי החומה.** אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות: **בר שורא.** חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות: **מתני' שתי חבורות שהיו אוכלות.** פסח אחד בבית אחד: **אלו הופכין פניהן אילך.** אין צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כחבורה אחת אלא רשאין להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן כדיליף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות: **והמיחם.** שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין רשאין לתת באמצע כדי שיהא נוח לשמש המשמש לשתיהן למזוג משם לכאן ולכאן ואין צריכין לשנות משאר מנהג כל השנה ואף על פי שמפסיק בין החבורות לא איכפת לן. וכשהשמש משמש לשתיהן עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה מן הפסח למזוג לחבורה האחרת: **קופץ את פיו ומחזיר את פניו.** לצד חבורתו שלא יחשדוהו שאוכל עם חבורה האחרת דסבירא ליה לתנא דידן הפסח נאכל בשתי חבורות אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות ממנו ולהכי מוקי בבית אחד יאכל שאין אדם אחד אוכל בשני בתים ושתי חבורות ההופכות פניהן כשתי בתים דמו: **והכלה.** שהיא בושה רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות: **גמ' על הבתים אשר יאכלו אותו.** משמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשתי בתים דכתיב יאכלו שנים אותו חד פסח בבתים שנים: **יכול יהא.** אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות פניהם ת"ל בבית אחד יאכל ור' יהודה סבר יש אם למסורת כדלקמן [ע"ב] יאכל כתיב משמע אדם אחד אוכלו בבית א' ולא בשני בתים אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה: **השמש.** שהיה צולהו ושכח והכניס כזית לתוך פיו והוא היה נמנה עליו: **אם פיקח הוא ממלא כריסו ממנו.** דאם יעמוד משם שוב לא יאכל: **מלמד שהאוכל אוכל בשני מקומות.** ויאכלו דכתיב בקרא אכל חד וחד מאוכלין קאי:

לא נצרכה אלא לאותן שתי אמות. לא בעי למימר דאותן שתי אמות היו מונחות בגגו של היכל דהא שער מזרחי שעליו (ב) שושן הבירה צורה אחת משערי העזרה היה אלא ה"ק כמו שאותו שער מזרחי היה מקודש להניח שם כלי קודש כמו כן גגו של היכל קודש דקאמר היינו להצניע שם כלי קודש ולא שיהיו כלי קודש צריכין מקום מקודש כדמוכח בכמה דוכתי אלא הן קדושה אית להו להניחם שם:

ומר

מסורת הש"ס

א) לקמן קיט., **ב)** תוספתא פ"א דכלים ב"ק ה"ז, **ג)** [עי' תוספות שבועות יז: ד"ה וטמא], **ד)** וגנזכיו כצ"ל, **ה)** מעשר שני פ"ג מ"ח זבחים נו. יומא כה., **ו)** לעיל סז: תמיד כז., **ז)** תוספתא דכלים ב"ק פ"א ה"ט, **ח)** שם, **ט)** [שבועות יז:], **י)** מנחות צח. בכורות לט: כלים פי"ז [מ"ט], **כ)** מכילתא בא פט"ו, **ל)** לקמן פט:, **מ)** [סוטה טו.], **נ)** [עליה רש"ם],

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ אֶת תַּבְנִית הָאוּלָם וְאֶת בָּתָּיו וְגַנְזַכָּיו וַעֲלִיֹּתָיו וַחֲדָרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכַּפֹּרֶת: דברי הימים א כח יא
2. הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְיָ עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית: דברי הימים א כח יט
3. חָשַׁב יְיָ לְהַשְׁחִית חוֹמַת בַּת צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ וַיַּאֲבֶל חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ: איכה ב ח
4. וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: שמות יב ז
5. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כי אמרה וכו' באלו דברים. נ"ב סוף דף ס"ז וע"ש: **(ב)** תוס' ד"ה לא נצרכה וכו' דהא שער מזרחי שעליו צורת שושן הבירה אחת משערי כצ"ל:

גליון הש"ס

גמרא שאני היכל. עיין שבועות יז ע"ב תוד"ה וטמא:

מוסף רש"י

מחילות לא נתקדשו. מחילות ומערות שלתחת העזרה לא נתקדשו בקדושת העזרה (לעיל סז:). **גגין הללו.** שבעזרה, אין אוכלין שם קדשי קדשים. הנאכלים לפנים מן הקלעים, דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו אלא הרצפה והאויר עד הגג (שבועות יז:). **שתי אמות.** שני מקלות שאורכן אמה (בכורות לט:) מקלות היו שם שבהן מודדין האמות והן אמה (מנחות צח. וכעי"ז סוכה ה:). **בשושן הבירה.** מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית ושושן הבירה מצויירת בו (סוכה שם) חדר אחד היה בנוי על שער המזרחי של עזרה ומצוייר כתבנית שושן הבירה (מנחות שם) יליע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה (בכורות מ.). **שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה.** שהיה גזבר מתנה עם האומנין כך וכך אמות בנין תבנו לבדק הבית בכך וכך דמים באמה של משה ומחזירין לו למדת אמה גדולה שיתירה עליה אצבע, כדי שיוסיפו על תנאם משלהם שלא יפחתו ונמצאו נהנים מן ההקדש יותר ממה שעשו ובאין לידי מעילה (מנחות שם). **שלא יבואו לידי מעילה.** שלא יהנו מן ההקדש, שאם היו עושין באותה מדה שמתנין, שמא יפחתו דאי אפשר לצמצם, הלכך מחזירין בגדולה (בכורות שם). **ותרתי למה לי.** בחד סגי ובאותה של משה שהיא ו' טפחים (בכורות שם). **אחת לכספא ודהבא.** שמלאכת טורח היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע (בכורות שם) כשמתנין צורפי זהב לעשות טבלה בת חמש או בת עשר באמה של משה עושין אותה למדת האמה היתירה עליה חצי אצבע ולא באותה שיתירה עליה אצבע, כדי שיוסיפו על תנאם משלהם שלא יפחתו ונמצאו נהנים מן ההקדש יותר ממה שעשו ובאין לידי מעילה (מנחות שם). **ואחת לבנינא.** דחומה נוטלין בשל משה ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע (בכורות שם). **ממלא כריסו ממנו.** שאין האוכל אוכל בשתי מקומות (לקמן פט:).

עין משפט נר מצוה

קט א מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה כג:
קי ב מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' ז:
קיא ג שם הלכה ח:
קיב ד שם הלכה ט:
ה [מיי' שם הלכה ז]:
קיג ו מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה ה:
קיד ז מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ג:
קטו ח מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ג:
קטז ט שם הלכה ד:
קיז י שם הלכה א:

רבינו חננאל

מאי לאו דאכלין הפסח בגג ושם קראו את ההלל דאלמא הגג נתקדש דאין לנו רשות לאכול את הפסח אלא במקום קדוש. ושנינן כגון שאכלו הפסח בארץ ועלו בגג לקרות את ההלל. והא דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פי' שלא יעברו מחבורה לחבורה. התם בשעת אכילה אבל בקריאת ההלל שרי. ת"ש מהא דתנן בתחלת כלים אבא שאול אומר עליות בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים כו' הרי העליות נתקדשו. ודחי רב יוסף וכי מהיכל נותיב איניש. כלומר שאני היכל דרחמנא גזר הכי שנאמר ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם וגו' וכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ת"ש מהא דתנן במעשר שני פ"ג הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש הנה הגגות נתקדשו. ומשני רב חסדא הגגות הללו שוין לקרקע עזרה וכקרקע הן חשובין. אי הכי אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות בקדש תוכן קדש וגגותיהן חול, ואי ס"ד בשוין גגות הללו לקרקע עזרה, הויא להו מחילות ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו אמאי תנן תוכן קדש. כי אמר ר' יוחנן בפתוחות להר הבית, כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה. והתניא ר' יהודה אומר מחילות שתחת ההיכל חול. ושנינן בפתוחות לחול. ת"ש וגגו של היכל קדש. ומתמהינן ותסברא גגין מי קדשי. והא קתני סיפא גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשי קלים. ואלא קשיא וגגו של היכל קדש. ושנינן **באותן שתי אמות.** כלומר, הא דתניא גגו של היכל קדש באותן שתי אמות, כדתנן במסכת כלים (פי"ו) (פי"ז) שתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית. יש מי שאומר מדת ב' אמות של כסף או של זהב כגון שרביט היו עשויות ומונחות באותו מקום ובהן היו משערין ונותנין לאומנין ולוקחין. ויש אומרים מקום היה בנוי בבית המקדש צורת שושן הבירה ועשו בה בנין אמה אחת כמדת משה רבינו שעשה בה כל כלי הקודש ותוספת חצי אצבע בקרן מזרחית (דרומית) [צפונית] בנין אמה ואחרת יתירה עליהן בקרן מזרחית דרומית. ומפורש במנחות פרק שתי הלחם נילושות אחת אחת, כיון שהביא משנה זו גררה ופרקה, פירש ענין שושן הבירה הנזכר בה. תנן התם במדות פ"א שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה, מאי טעמא רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא חד אמר כדי שידעו מהיכן באו, כלומר בעונותיכם גליתם לבבל ועתה משם עליתם, וכל זמן שרואין אותה הצורה זוכרין הגלות והדורות הבאין מספרין לבניהם, וחד אמר כדי שתהא אימת מלכות עליהן. כלומר, אע"פ שאנו כאן תחת מלכות פרס אנו. רבי ינאי אמר לעולם תהא אימת מלכות עליך שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי וגו' ולא כתיב וירדת אתה. ר' יוחנן אמר מהכא ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו. ועלהו לתרופה, חזקיה אמר להתיר פה אלמים. בר קפרא אמר להתיר פה עקרות לקבל הריון. ואמרינן עלה ושתי אמות למה חד לדהבא וכספא וחדא לבנינא. כלומר כשנותנין לאומנין כותל לבנות דבר קצוב, כך וכך אמה בכך וכך דמים, נותנין אמה באמה הקטנה והן בונין באמה הגדולה. כדי שלא יהנו מן ההקדש יתר מכדי מלאכתן ויבואו לידי מעילה. וכן בכלי זהב כגון השולחן והמנורה וכיוצא בהן והחצוצרות וכיוצא בהן. פי' חומה שוה בקרקע עזרה כגון **בר שורא** והוא החל שעושין החל נמוך והחומה שחוץ ממנה גבוהה וזה נקרא חל וזו נקראת חומה.

מתני' שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין את פניהם ואוכלין וכו'. פירוש משנתנו פסח אחד וחלקוהו ואוכלין אותו בשתי חבורות. אוקימנא לרבי יהודה דתני בבית אחד יאכל ולא בשני בתים וכתיב קרא אחרינא אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהפסח נאכל בשתי חבורות. רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכלו בשני מקומות מכאן שהפסח נאכל בשני בתים.